

Suflul Conciliului

Andrei Mărcuș

Alla luce degli diversi convegni e apparizioni editoriali occasionati dalla commemorazione di 40 anni della chiusura ufficiale del Concilio Vaticano II ci chiediamo: quale sono i punti più risalenti di esso che hanno influito sotto la vita della Chiesa durante tutto questo periodo post-conciliare? A partire da questa domanda individueremo gli atteggiamenti generali e diversi cambiamenti offerti dai testi conciliari in rapporto con la vita della Chiesa. Alla fine cerchiamo di delineare tre tendenze della ricezioni del Concilio.

Anul acesta, în 8 decembrie, se vor împlini 40 de ani de la încheierea lucrărilor Conciliului Vatican II (1962-1965). Diferitele simpozioane sau diversele apariții editoriale ocazionate de acest eveniment încearcă să ne reamintească actualitatea acestui Conciliu.

Dar, de unde un interes atât de mare pentru Conciliu? Mulți ar spune că este doar o problemă tehnică, «o problemă a preoților», pe care o dezbate un mic grup de specialiști și, în concluzie, pe noi de ce să ne intereseze? Dar, chiar dacă ar fi așa, o simplă problemă tehnică, pe cine privește ea: pe cei care au dorit acest Conciliu sau pe cei care au participat la el? Ori, pe acel mic grup de preoți sau de specialiști care se zbat să-și facă un nou loc pe scena științifică sau publică a vieții cotidiene? Ori acest Conciliu ne privește pe noi toți care trăim într-un creștinism profund modificat chiar de el însuși?

O mare parte din generația celor care au participat direct la Conciliu a dispărut treptat. S-a stins și entuziasmul care a caracterizat desfășurarea acestui eveniment. Este oare îndreptățit Giuseppe Alberigo, unul dintre marii istorici ai acestui Conciliu, să se întrebe: „...ce anume se știe astăzi despre Conciliu, despre desfășurarea sa și despre semnificația lui?”¹

Întrebarea acestui cercetător face ca al II-lea Conciliu din Vatican să nu mai fie văzut ca un eveniment prezent, ci ca unul care face parte din trecut, din istorie. Și totuși, prin prisma acestui eveniment, Biserica Catolică se definește în raport cu lumea de azi.

Din ce cauză acest eveniment istoric suscită atâta interes? Care sunt particularitățile lui?

Unul dintre aspectele ce-l individualizează, ar fi cel organizatoric. Vatican II a fost Conciliul cu cel mai mare număr de participanți, 2300², și cel mai ecumenic din istoria Bisericii, chiar dacă a fost numai un Conciliu al Bisericii Catolice. Altul ar fi

¹ Alberigo Giuseppe, *Breve storia del concilio Vaticano II*, Societa Editrice Mulino, Bologna 2005, p.12.

² Circa 2300 de persoane, dar multe dintre ele au murit în timpul celor patru ani și au fost substitute de altele, ajungându-se, astfel, la un total de aproximativ 2800; cf. Norman P. Tanner, *I Concili della Chiesa*, Editoriale Jaka Book, Milano 1999, p.120.

că, cel puțin la începutul lucrărilor, principalele inițiative proveneau de la un grup relativ restrâns de episcopi și teologi care erau originari, în marea lor majoritate, din Europa.

Un alt aspect caracteristic este cel legat de temele tratate – Sfânta Scriptura, liturghia, Biserica, libertatea, pacea etc. – în cele 16 documente ale acestui Conciliu³, care nu sunt noi prin conținutul lor, ci prin noua lor problematizare primită în lumina direcțiilor și experiențelor maturate în mișcările de reînnoire ale catolicismului de la începutul secolului XX urmând direcția inițială sugerată de către Papa Ioan al XXIII-lea în discursul inaugural al Conciliului: *Gaudet mater Ecclesie (Bucură-te maică Biserică)*⁴.

La 40 de ani de la încheierea lucrărilor Conciliului, putem vedea unele conversiuni fundamentale provocate de el în viața Bisericii, conversiuni care ne marchează și pe noi, astăzi. Ne referim la atitudinile generale, de fond, care au marcat atât atmosfera de lucru a Conciliului cât și textele. Aceste sunt: dialogul, servirea și căutarea sensului. Să le luăm pe fiecare în parte.

Premisa transformărilor din interiorul Bisericii Catolice, provocate de Conciliu Vatican II, este *atitudinea de dialog*; aceasta înseamnă ceva mai mult decât un simplu schimb de cuvinte. E o atitudine de deschidere spre celălalt, de acceptare și de dăruire reciprocă. Conciliul însuși a fost un dialog trăit cu celelalte comunități creștine orientale și protestante (*Orientalium Ecclesiarum* 24-29; *Unitatis Redintegratio* 14-18), dar, și cu religiile necreștine, mai ales cu hinduismul (*Nostra Aetate* 2), islamismul (*Nostra Aetate* 3) și ebraismul (*Nostra Aetate* 4), cu diverse forme ale necredinței contemporane (*Gaudium et Spes* 21), cu vastele zone de indiferență generate de lumea secularizată. Atitudinea aceasta de dialog s-a exprimat și la nivelul noilor structuri create de către Papa Paul al IV-lea și de către Papa Ioan Paul al II-lea: „Consiliul pentru promovarea unității creștinilor”, „Consiliul pentru dialog interreligios”, „Comisia pentru raporturile religioase cu musulmanii”, „Consiliul pentru justiție și pace”, „Consiliul pentru cultură”.

³ 1. Constituția despre liturghie, *Sacrosanctum Concilium* (4 decembrie 1963); 2. Decretul privind mijloacele de comunicare socială, *Inter Mirifica* (4 decembrie 1963); 3. Constituția dogmatică despre Biserica, *Lumen Gentium* (21 noiembrie 1964); 4. Decretul despre Bisericile orientale catolice *Orientalium Ecclesiarum* (21 noiembrie 1964); 5. Decretul despre ecumenism, *Unitatis Redintegratio* (21 noiembrie 1964); 6. Decretul privind misiunea pastorală a episcopilor în Biserica, *Christus Dominus* (28 octombrie 1965); 7. Decretul privind reînnoirea vieții călugărești, *Perfectae Caritatis* (28 octombrie 1965); 8. Decretul privind formarea preoțească, *Optatam Totius* (28 octombrie 1965); 9. Declarația privind educația creștină, *Gravissimum Educationis* (28 octombrie 1965); 10. Declarația despre relațiile Bisericii cu religiile necreștine *Nostra Aetate* (28 octombrie 1965); 11. Constituția dogmatică despre Revelația divină, *Dei Verbum* (18 noiembrie 1965); 12. Decretul despre apostolatul laicilor, *Apostolicam Actuositatem* (18 noiembrie 1965); 13. Declarația privind libertatea religioasă, *Dignitatis Humanae* (7 decembrie 1965); 14. Declarația privind activitatea misionară a Bisericii, *Ad Gentes* (7 decembrie 1965); 15. Decretul privind slujirea și viața preoțească, *Presbyterorum Ordinis* (7 decembrie 1965); 16. Constituția pastorală privind Biserica în lumea contemporană, *Gaudium et Spes* (7 decembrie 1965). Referința la textele conciliare este făcută în baza «numerelor» oficial desemnate, iar citatele provin din volumul: *Conciliul Ecumenic Vatican II Constituții, decrete, declarații*, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, București 2000.

⁴ «Alocuțiunea „Gaudet mater Ecclesie” a papei Ioan al XIII-lea [11 octombrie 1962]», Text critic, stabilit pe baza succesivelor redactări scrise de mână de către papa, a fost editat de G. Alberigo și A. Melloni în G. Alberigo și A. Melloni, *Fede, Tradizione, Profezia. Studi su Giovanni XXIII e sul Vaticano II*, Brescia 1984, p.185-283.

O altă atitudine, care se leagă de cea a dialogului, a fost cea a *servirii*. Ea se regăsește ca o caracteristică importantă în noua imagine a autorității – a papei și a episcopilor –și anume, imaginea păstorului. Însuși magisterul se definește prin această atitudine, el fiind văzut ca un servitor al Cuvântului (*Dei Verbum* 10).

Cea de-a treia atitudine generală, care caracterizează lucrările Conciliului, este cea a *căutării sensului*. Ea nu este exprimată direct, însă, reiese, pe de o parte, din dorința Conciliului de a avea un sens și o inteligibilitate internă, iar, pe de altă parte, din faptul că propune mesajul creștin care iluminează destul de bine profunzimea omului, pentru a provoca de la sine întrebarea: adevărul despre om și despre Dumnezeu nu este oare în această direcție? (*Gaudium et Spes* 22)

Alte roade ale conversiunii Bisericii provocate de atitudinile generale se găsesc în textele conciliare.

Astfel, pași importanți au fost făcuți de către Conciliu în constituția dogmatică despre Revelația Divină, *Dei Verbum*, pentru a recunoaște centralitatea Cuvântului lui Dumnezeu. Este vorba de Cuvânt în sensul lui deplin, de Hristos, Logos al lui Dumnezeu, mijlocitor al revelației și împlinire a acesteia. Pe de altă parte, mai este subliniat și caracterul sacramental al revelației, prin gesturi și cuvinte, în contradicție cu precedentă concepție, care reducea revelația la simple vorbe rostite, deoarece gesturile, exemplele și comportamentul lui Isus erau lăsate pe seama pietății și devoțiunilor populare.

Sfânta Scriptură și-a regăsit rolul primordial în cadrul liturghiei, atât în cea a Cuvântului, cât și în cea Euharistică. Chiar și în viața creștină, Sfânta Scriptură și-a regăsit centralitatea. În acest caz, actualizarea cuvântului lui Dumnezeu răsună ca o nevoie stringentă, îndreptată către exegeza contemporană. Pași importanți în acest sens s-au făcut prin noile traduceri ale textelor biblice în diferite limbi vulgare.

Și la nivel ecleziologic, Conciliul Vatican II a adus îmbunătățiri marcante. Dintre acestea, amintim: accentul pus asupra originii trinitare a Bisericii; caracterul său de instituție și, totodată, de mister, de comuniune; imaginea Bisericii ca popor al lui Dumnezeu; recunoașterea principiului colegial și eclezial al Bisericilor creștine non-catolice.

După ecleziologie, antropologia, obiect al Constituției pastorale privind Biserica în lumea contemporană, *Gaudium et Spes*, este cea de-a doua temă principală a Conciliului. Această antropologie se fondează pe tema biblică a omului creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Ea se manifestă, pe deplin, în numărul 22 al constituției *Gaudium et Spes*: „de fapt, numai în misterul Cuvântului Întrupat se luminează cu adevărat misterul omului”, deoarece Cuvântul întrupat este cheia unică cu care se poate pătrunde acest mister.

În materie de liturghie, menționăm diferite reforme, care privesc, în special, ritul roman. Astfel, avem reforma celebrării liturghiei, a ritualului sacramentelor și a liturghiei orelor.

Decretul despre ecumenism, *Unitatis Redintegratio*, a transformat adversarii de ieri, în frați, în frați despărțiți, care se apropie. După ce s-au insultat de-a lungul

secolelor, creștinii încep să dialogheze între ei, încearcă să se înțeleagă. Se reunesc în jurul aceleași mese de lucru și în rugăciune. Ca roade ale acestui spirit ecumenic, ar fi de amintit aici, dialogul oficial dintre Biserica Catolică și Bisericile Ortodoxe, ajuns în anul 2000 la cea de-a opta întâlnire⁵. Tot în același cadru, ar fi de semnalat și acordul la care s-a ajuns, în anul 1999, între Biserica Catolică și Federația Luterană mondială⁶.

Dialogul cu celelalte religii este luat în considerare în declarația despre relațiile Bisericii cu religiile necreștine, *Nostra Aetate*. Prin această declarație, Conciliul recunoștea secolele de ostilitate dintre catolici, pe de o parte, și musulmani și evrei, pe de altă parte, și, totodată, îndemna la înțelegerea reciprocă și la dialogul fratern. Prin intermediul aceluiași document, au fost condamnate rasismul și discriminarea.

Decretul privind reînnoirea vieții călugărești, *Perfectae Caritatis*, s-a bucurat de o mare apreciere, deoarece, a dus la revizuirea la nivel mondial a statutelor și constituțiilor comunităților religioase și ale institutelor de viață consacrată.

În cele din urmă, decretul despre comunicațiile sociale, *Inter mirifica*, chiar dacă azi pare a fi foarte timid, a avut, totuși, meritul de a pune problema mijloacelor de comunicare printre preocupările Bisericii.

Cu toate acestea, modul în care au fost primite și asimilate roadele Conciliului, demonstrează că punerea lui în aplicare nu s-a terminat încă. Sunt unele comunități catolice care încă îl refuză în totalitate, această situație mergând până la schismă. Sunt însă, deopotrivă, și dintre aceia care doresc un al III-lea Conciliu Vatican deoarece, consideră că reformele propuse nu sunt destul de semnificative pentru societatea de azi. Această voce tinde însă, în ultimii ani, să se diminueze ca intensitate, chiar dacă revine în mod constant în diferite momente ale vieții ecleziale.

Diferite situații enumerate mai sus denotă faptul că încă acest Conciliul nu a fost suficient înțeles și aplicat în viața de zi cu zi a Bisericii, iar, pe de altă parte, se remarcă o anumită dorință de a completa învățăturile conciliare cu alte aspecte care nu au fost luate în considerare. Un simplu exemplu, în acest caz, ar fi cel cristologic. Lipsa acestui aspect a fost subliniată în timpul lucrărilor Sinodului episcopilor din anul 1985 care, în declarația finală, spunea: „Biserica ar fi mai credibilă dacă ar vorbi mai puțin despre ea însăși și l-ar predica din ce în ce mai mult pe Hristos crucificat (cf. 1 Cor 2,2) și ar da mărturie prin propria viață”⁷.

Totuși, dacă analizăm urmările Conciliului Vatican II, putem să ne dăm seama cât de radical ne-a schimbat el percepția despre viață, despre Biserică, despre

⁵ Ultima întâlnire a Comisiei pentru dialog teologic dintre Biserica Catolică și Bisericile ortodoxe a avut loc la Baltimor, în iulie 2000.

⁶ La Federazione Luterana Mondiale e la Chiesa Cattolica, «Dichiarazione congiunta sulla la dottrina della giustificazione», in *Enchiridion Vaticanum*, vol. 18: *Documenti ufficiali della Santa Sede 1999*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna 2002, p.1082-1095.

⁷ Sinodul Episcopilor, «Dichiarazione finale: La Chiesa, nella parola di Dio, celebra I misteri di Cristo per la salvezza del mondo», in *Enchiridion Vaticanum*, vol. 9: *Documenti ufficiali della Santa Sede 1983-1985*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna 1991, p.1749.

societate. Lucrul acesta a mers atât de departe încât putem deja să ne definim ca o generație post-conciliară, ca o generație care trăiește și se nutrește din roadele lui. Și acest lucru nu este datorat numai faptului că trăim la o distanță de 40 de ani de la încheierea acestui Conciliu și modului în care Conciliul a introdus Biserica în societatea contemporană, ci, în primul rând, pentru suflul lui, care, și astăzi, adie în Biserică.